

Від автора

Друзе читачу!

Я завжди вважав, що кожен письменник — погодяться вони з таким чи ні — деякі зі своїх книжок вважає улюбленими. Така прив'язаність зрідка має щось спільне з літературною цінністю самої книжки, так само як і зі сприйняттям, яким вона тішилася в читачів, або зі статками чи нуждою, які приніс авторові її вихід у світ. З якоїсь дивної причини автор може почуватися ближчим до якогось зі своїх творінь, не будучи здатним як слід пояснити, чому саме. З усіх книжок, що я видав відтоді, як розпочав це дивне заняття романіста, далекого 1992 року, «Марина» є однією з моїх улюблених.

Цей роман я писав у Лос-Анджелесі у 1996—1997 роках. Тоді мені було тридцять три роки, і я вже почав підозрювати, що ота сама пойменована якоюсь благословенною людиною перша молодість вже вислизає мені з рук із крейсерською швидкістю. До того я видав три романи для молоді й невдовзі по тому, як узявся за «Марину», був упевнений, що це буде остання моя книжка, написана в цьому жанрі. У міру того як посувалося написання, все в цій історії починало набувати присмаку прощання,

і на момент її закінчення у мене склалося враження, ніби щось усередині мене, щось таке, про що я й сьогодні не розумію, чим воно було, але за чим щоденно скучаю, лишилося там назавжди.

Мабуть, «Марина» з усіх романів, які я написав, є найважчим для означення й характеристики та, мабуть, найбільш особистим. За іронією долі, його публікація завдала мені найбільше прикростей. Роман пережив десять років жахливих видань, а часто ще й хибних, які подекуди — і я майже нічого не міг зробити, аби цього уникнути, — уводили в оману багатьох читачів, бо намагалися представити роман таким, яким він не був. Та все одно читачі всілякого віку та соціального становища надалі знаходять щось на його сторінках і доступуються до висот душі, про які нам каже його оповідач Оскар.

Марина нарешті повертається додому, і оповідь, яку Оскар за неї докінчує, читачі тепер уперше можуть для себе відкрити у тому вигляді, якого завжди бажав автор. Можливо, тепер, з їхньою поміччю, я буду здатен зрозуміти, чому цей роман і далі так само присутній у моїй пам'яті, як того дня, коли я завершив його написання, і я зможу пригадати, як сказала б Марина, те, що ніколи на сталося.

К. Р. С.

Барселона, червень 2008 р.

Марина сказала мені якось, що ми пам'ятаємо тільки те, що ніколи не сталося. Мала минути ціла вічність, перш ніж я зрозумів ці слова. Та краще почну з початку, який у цьому випадку є кінцем.

У травні 1980 р. я на тиждень зник для всіх. Протягом семи днів та семи ночей ніхто не знав мого місця перебування. Друзі, однокласники, викладачі і навіть поліція кинулися на розшуки втікача, якого дехто уже вважав мертвим або через раптову амнезію зниклим поміж вулиць із поганою славою.

Тижнем пізніше одному поліцейському в цивільному здалося, ніби він пізнав того хлопця: опис збігався. Розшукуваний блукав по Французькому вокзалу, немов загублена душа по собору, зведеному зі сталі та імлі. Службовець підійшов до мене з виразом обличчя ніби з кримінального роману. Він запитав, чи мене звати Оскар Драй і чи не я той хлопець, що безслідно зник з інтернату, де навчався.

Я кивнув, не розтуливши губ. Пригадую відблиск склепіння вокзалу в скельцях його окулярів.

Ми сіли на лавку на пероні. Поліцейський повагом запалив сигарету. І лишив її жевріти в пальцях, так і не піднісши до губ. Він сказав, що є купа людей, які хочуть поставити мені багато запитань, що на них мені слід мати ясні відповіді. Я знов кивнув. Він допитливо подивився мені в очі. «Оскаре, іноді розказувати правду — не найкраща ідея», — сказав він. Тоді простяг мені кілька монет і попросив подзвонити моєму вихователю в інтернаті. Я так і зробив. Поліцейський дочекався кінця розмови. А потім дав мені грошей на таксі й побажав усього найкращого. Я спитав його, чого це він вирішив, що я не зникну знову. Той довго дивився на мене. «Зникають лише ті люди, які мають місце, куди податися», — тільки й відповів він. Потім поліцейський супроводив мене на вулицю й там попрощався, не спитавши, де ж я перебував. Я подивився, як він віддаляється по проспекту Колумба. Дим від його так і не доторкнутої сигарети тягся за ним, наче вірний пес.

Того дня привид Гауді різьбив неймовірні хмари на небесній блакиті, що аж усотувала в себе погляд. Я взяв таксі до інтернату, де, гадав, на мене чекає розстрільний загін.

Чотири тижні вчителі й шкільні психологи довбали мене, щоб я розкрив свій секрет. Я брехав і кожному подавав події так, як той хотів їх почути

або як міг би сприйняти. З часом усі намагалися удавати, що забули про той випадок. І я наслідував їхній приклад. Ніколи нікому не розказав правду про те, що трапилося.

Тоді я не знав, що океан часу рано чи пізно повертає нам спогади, які ми поховали у ньому. Через п'ятнадцять років пам'ять про той день повернулася до мене. Я побачив, як той хлопець блукав по оповитих туманом залах Французького вокзалу, й ім'я Марини знов заятрилося в мені свіжою раною.

У всіх нас є секрет, замкнений на ключ у вежі душі. Оцей є моїм.

1

На початку сімдесятих Барселона була міражем, утвореним із проспектів та провулків, де можна було здійснити подорож у часі на тридцять або сорок років назад, просто переступивши поріг якогонебудь під'їзду або кафе. Час та пам'ять, історія та вигадка зливалися в одне у цьому чаклунському місті, немов акварельний малюнок під дощем. Саме там, у відлунні вже зниклих вулиць, собори й будівлі, що вибігли з казок, утворили декорації цієї історії.

Тоді я був п'ятнадцятирічним хлопцем, який нидів поміж мурів інтернату, названого на честь одного святого і розташованого наприкінці шосе Вальвідрера. У ті дні район Сарр'я ще зберігав вигляд маленького містечка, що застрягло на краю модерністської столиці. Моя школа височіла на горішній частині вулиці, яка повзла вгору від проспекту Доброї Новини. Її монументальний фасад більше нагадував замок, ніж школу. Кутасти обрис глинистого

кольору являв собою головоломку з веж, арок та огорнутих сутінками прибудов.

Школа була ніби в центрі фортеці, утвореної садами, водограями, замуленими ставками, патіо та зачарованими сосняками. Довкола неї були розташовані похмурі будівлі, що приховували у внутрішніх дворах басейни, вкриті маревом випарів, спортивні зали, заворожені на мовчання, й темряві каплиці, у яких зображення святих усміхалися під сяйвом свічок. Будинок був п'ятиповерховий, не рахуючи ще двох сутеренів та мансарди, де мешкали ті нечисленні священники, що досі працювали викладачами. Кімнати вихованців розташовувались уздовж печероподібних коридорів на п'ятому поверсі. Ці нескінченні галереї перебували в постійному напівморозу, огорнуті бринінням якоїсь примарної луни.

Цілими днями я снів наяву в аудиторіях цього безмежного замку в очікуванні на чудо, яке відбувалося щоденно о п'ятій вечора. У цю магічну годину сонце вбирало у пливке золото височезні вікна. Лунав дзвоник, провіщаючи кінець занять, і ми, вихованці, насолоджувалися майже трьома вільними годинами до вечері у великій їдальні. Узагалі задум був, щоб ми присвячували цей час самотійному навчанню й духовним роздумам. Не пам'ятаю, щоб я хоч в один із проведених там днів віддався цим достойним справам.

То була моя улюблена мить. Перехитривши швейцарів, я вирушав пізнавати місто. Я навчився

повертатися до інтернату саме перед початком вечері і бродив по старих вулицях та проспектах, поки довкола западали сутінки. Під час тих довгих прогулянок я мав відчуття п'яної свободи. Моя уява линула понад будівлі й здіймалася в небо. На кілька годин барселонські вулиці, інтернат та моя похмура кімната на четвертому поверсі щезали. На кілька годин, з кількома монетами у кишені, я ставав найщасливішою особою у всесвіті.

Часто мої прогулянки приводили до місця, що тоді називалося пустищем Сарр'я, яке насправді було таким собі гаєм, загубленим на нічийній території. Більшість старовинних великопанських садиб, що свого часу височіли на півночі проспекту Доброї Новини, ще якимось трималися, хоч і були напівзруйновані. Вулиці довкола інтернату справляли враження міста-привида. Мури, повиті плющем, не давали змоги увійти до здичавілих садів, посеред яких височіли монументальні обійстя. Палаці у полоні чагарників та запустіння, у яких, здавалося, плавали спогади, наче туман, що ніяк не розвіється. Багато з цих споруд чекали на знесення, а інші обкрадалися протягом років. Проте деякі ще були замешкані.

Їхні жильці були забутими членами занепалих родів. Людьми, чії імена ще писалися аж у чотири стовпчики в газеті «Ла-Вангардія», коли трамваї вже починали породжувати побоювання щодо новітніх винаходів. Заручники свого вмирущого минулого, що відмовлялися покинути свої кораблі

без керма. Вони боялися, що, як тільки наважаться вийти за межі своїх побляклих садиб, їхні тіла попелом розвіються по вітру. Ув'язнені в себе, вони поступово хиріли у мерехтінні свічників. Іноді, коли я прискореним кроком проходив повз іржаві загорожі, мені здавалося, ніби відчуваю на собі їхні недовірливі погляди з-поза побляклих віконниць.

Одного вечора наприкінці вересня 1979 року я вирішив пройтись навмання по одному з тих проспектів, усіяних модерністськими палациками, на який раніше не звертав уваги. Вулиця описувала дугу, що впиралась, як і багато інших, у якусь огорожу. Далі тяглися рештки старого саду, позначеного десятиліттями занедбання. Проміж заростей виглядав обрис триповерхового будинку. Його похмурий фасад височів за водограєм зі скульптурами, які час укрит мохом.

Почало сутеніти, й цей закуток видався мені дещо зловісним. Він був занурений у могильне мовчання, й тільки вітерець шепотів без слів якесь застереження. Я зрозумів, що потрапив в одну з «мертвих» зон цього району. І тоді вирішив, що краще рушити у зворотному напрямку й повернутися до інтернату. Я вагався поміж хворобливим зачаруванням від цього покинутого місця та здоровим глуздом, коли помітив, як у напівтемряві загорілися жовтим сяйвом двоє очей, устроившись у мене, наче два кинджали. Я проковтнув слину.

Сірий кіт із шовковистою шерстю недвижно застиг на тлі огорожі. В його пащі тріпотів, умираючи, горобчик. Із котячої шиї звисав сріблястий бубонець. Кілька секунд кіт вивчав мене поглядом. А тоді розвернувся й прослизнув поміж металевими прутами. Я дивився, як він зникає у безмежжі цього проклятого раю, тягнучи горобця в його останню подорож.

Вигляд цього маленького хижака, гордовитого й нахабного, зачарував мене. Судячи з його лискучої шкурки та бубонця, він мав господаря. Мабуть, цей будинок таїв у собі щось іще, окрім привидів зниклої Барселони. Я наблизився й поклав руки на пруття воріт. Метал був холодним. Останні промені вечірньої заграви запалили слід від крапель горобиної крові, що тягся через хащі. Шарлатні перлини позначали шлях крізь цей лабіринт. Я знов сковтнув слину. Точніше, спробував. У роті пересохло. Мій пульс, ніби відаючи щось таке, чого я не знав, стукотів у скронях. І саме тоді я відчув, як під моєю вагою брама прочинилася, і зрозумів, що вона не була замкнена.

Коли я зробив перший крок досередини, місяць уже освітлював бліді обличчя кам'яних ангелів на водограї. Вони споглядали мене. Мені аж ноги в землю вросли. Я чекав, що ці істоти зістрибнуть із п'єдесталів і перетворяться на демонів із вовчими кігтями та зміїними язиками. Проте нічого такого не трапилось. Я глибоко задихав, міркуючи, як би приборкати свою уяву, а ще краще — облишити це боязке обстеження маєтку. І знов хтось вирішив за мене.

Небесні звуки заповнили собою сутінки саду, ніби пахощі парфумів. Я слухав віддалене бриніння голосу, що виводив арію під акомпанемент фортепіано. Це був найпрекрасніший голос, який я коли-небудь чув.

Мелодія видалась мені знайомою, та я не міг пригадати, звідки вона. Музика долинала з помешкання. І я пішов на цей гіпнотичний звук. Проміння імлистого світла сочилось крізь прочинені двері заскленої веранди. На одному з великих підвіконь другого поверху я впізнав устромлений у мене погляд котячих очей. Тоді підійшов до освітленої веранди, звідки лилося це неописанне звучання. Жіночий голос. Усередині миготіло м'яке сяйво сотні свічок. У ньому можна було розгледіти позолочену трубу старого грамофона, на якому крутилася платівка. Не здаючи собі справи з того, що роблю, я раптом збагнув, що вже йду по веранді, причарований цією замкненою в грамофоні сиреною. На столі, де стояв пристрій, я розрізнув якийсь блискучий круглий предмет. Це був кишеньковий годинник. Я узяв його й почав розглядати у промінні свічок. Стрілки не рухалися, а скло потріскалось. Він здався мені золотим і таким же старовинним, як і дім, де я тепер перебував. Трохи далі, перед каміном, стояв спинкою до мене величезний фотель; на каміні я розгледів олійний портрет убраної в біле жінки. Її великі сірі, сумні й бездонні очі панували над усім залом.

І раптом чари розбилися вщент. Чиясь постать підвелася на кріслі й обернулась до мене. Довге

біле волосся та іскристі, наче присок, очі сяйнули в темряві. Я тільки зміг розрізнити, як дві довжезні білі руки потяглися до мене. Охоплений панікою, я кинувся навтьоки до дверей, наштовхнувся по дорозі на грамофон і звалив його. Почулося дряпання голки по платівці. Зламавшись, небесний голос перетворився на пекельний стогін. Я кинувся в сад, відчуваючи, як ті руки торкаються моєї сорочки, і побіг навпростець; на ногах мені наче вирости крила, а страх палав у кожній порі тіла. Я не зупинявся ні на хвилину. Біг і біг, не оглядаючись, аж доки боляче закололо в боку і я зрозумів, що вже майже не можу дихати. У ту мить я весь був укритий холодним потом, але вогні інтернату вже світилися за тридцять метрів попереду.

Я прослизнув у двері поруч із кухнями, де ніколи не було сторожі, й поволікся до своєї кімнати. Інші вихованці вже, мабуть, перебували у їдальні. Я витер піт на чолі, й потроху серце почало битися у звичайному ритмі. Уже заспокоювався, коли хтось застукав мені у двері.

— Оскар, вже час спускатися на вечерю, — пролунав голос одного з вихователів, езуїта на ім'я Сегі, який ненавидів виступати в ролі поліцейського.

— Зараз, отче, — відповів я. — Одну секунду.

Поквапом одягнув формений піджак і загасив у кімнаті світло. За вікном примарний Місяць височів над Барселеною. І допіру тоді я збагнув, що досі тримаю в руці золотий годинник.

2

У наступні дні ми з клятим годинником зробилися нерозлучними товаришами. Я скрізь тягав його з собою, навіть спав з ним, поклавши під подушку, боячись, що хтось натрапить на нього й питатиме, де я його дістав. А я не знав би, як відповісти. «Це тому, що ти його не знайшов, а вкрав», — нашіптував мені осудливий голос. «Юридичною мовою це називається крадіжка з проникненням у чуже житло», — додавав цей голос, що мав підозріливу подібність до голосу актора, який дублював Перрі Мейсона¹.

Пізнього вечора я завжди терпляче вичікував, доки всі мої однокласники заснуть, і тоді розглядав мій особистий скарб. Коли все затихало, я, присвічуючи ліхтариком, роздивлявся годинник. Жодні звинувачення у світі не змогли би зменшити чарів, що

¹ Персонаж романів письменника зі США Ерла Гарднера (1889—1970), адвокат; на основі цих творів було відзнято кілька телесеріалів. — *Тут і далі прим. пер.*

справляла на мене здобич моєї першої приключки на стежці «неорганізованої злочинності». Годинник був важким і здавався викуваним із золотого злитка. Тріснуте скло свідчило про удар або падіння. Я припустив, що той удар і поклав край життю його механізму, заморозивши стрілки на шостій двадцять три, точці їх довічного ув'язнення. На зворотній стороні було видно напис:

Херманові, у якому промовляє світло.

К. А.

19.01.1964

Мені подумалося, що цей годинник мав коштувати купу грошей, і докори совісті не забарилися. Ці вигравіювані слова змусили мене почуватися викрадачем спогадів.

Одного дощового четверга я зважився поділитися цим секретом. Моїм найкращим другом в інтернаті був хлопчина з проникливими очима й нервової вдачі, який наполягав, аби його називали на абрєвіатуру ХФ, хоча ці букви майже або й просто ніяк не стосувалися його справжнього імені. У ХФ була душа поета-вільнодумця і язик такий гострий, що він часто мусив його прикушувати. Статуру він мав крихку, й достатньо було вимовити слово «мікроб» у радіусі кілометра від нього, аби він почав думати, що вже підхопив заразу. Якось я відшукав у словнику термін «іпохондрик» і зробив йому копію.

— Не знаю, чи відомо тобі, але твоя біографія присутня у Словнику Королівської академії, — повідомив я йому.

Він поглянув на ксерокопію і зиркнув на мене гостро, наче цвяха встромив.

— Спробуй ще пошукати на букві «і» слово «ідіот», і побачиш, що не тільки я прославився, — відрізав він.

Того дня під час великої денної перерви ХФ та я прослизнули до напівтемного актового залу. Наші кроки по центральному проході розбудили лу-ну від сотень тіней, які теж заходили навшпиньки. Два снопи потужного світла падали на запилену сцену. Ми всілися в тому світляному колі, перед рядами порожніх сидінь, що розпливалися в напівморочу. Шемрання дощу чулося за скляними дверями другого поверху.

— Ну, викладай, — мовив ХФ, — що в тебе за таємниці?

Замість відповіді я дістав годинник і простяг йому. ХФ вигнув брови й почав уважно оглядати. Якийсь час ретельно роздивлявся, а тоді повернув і цікаво подивився на мене.

— Що думаєш? — запитався я.

— Думаю, що це годинник, — відказав ХФ. — І хто такий Херман?

— Поняття не маю.

І я почав розповідати йому мою пригоду, що сталася за кілька днів перед тим у занедбаному будинку. ХФ слухав оповідь про події з характерними для

нього терпінням та увагою. Наприкінці він, здавалося, ретельно зважив мою історію, перш ніж поділитися першими враженнями.

— Тобто ти його вкрав, — підсумував він.

— Не в тім річ, — заперечив я.

— Треба б дізнатися, що про це думає отой Херман, — додав ХФ.

— Отой Херман, можливо, вже кілька років як помер, — припустив я не надто впевнено.

ХФ потер підборіддя.

— А я от питаю себе, що Карний кодекс каже про умисну крадіжку особистих речей та годинників із присвятою... — зауважив мій друг.

— Та не було тут ніякого умислу, — заперечив я. — Все сталося так раптово, що я навіть не мав часу подумати. А коли усвідомив, що в мене годинник у руці, вже було пізно. На моєму місці ти вчинив би так само.

— На твоєму місці в мене б серце зупинилося, — зізнався ХФ, людина, яка краще говорила, ніж діяла. — І це якщо припустити, що в мене б вистачило навіженства проникнути в цей будинок услід за диявольським котом. Щоб дізнатися, куди така тварюка може завести.

Ми помовчали кілька секунд, слухаючи далекий відгомін дощу.

— Добре, — підсумував ХФ, — зробленого не переробиш. Ти ж не думаєш туди повернутися?

Я усміхнувся.

— Сам — ні.

Очі друга округлились, як дві тарілки.

— Е, ні! І не думай про це.

Того самого вечора після занять ми з ХФ вислизнули через кухонні двері й попрямували по тій загадковій вулиці, що вела до палацика. На бруцатці було повно калюж та палого листя. Небо загрозливо нависало над містом. ХФ, якому було явно не по собі, був блідішим, ніж зазвичай. Від вигляду цього застиглого в минулому закутка шлунок йому стисся до розміру кульки. Стояла оглушлива тиша.

— Гадаю, найкраще — розвернутися і дати звідси ходу, — промурмотів він, відступивши на кілька кроків.

— Не будь мокрою куркою.

— Люди недооцінюють курей. Без них не було б ні яєць, ні...

Раптом у повітрі розляглося дзеленчання бубонця. ХФ занімів. Нас роздивлялися жовті котячі очі. Раптом тварина зашипіла, немов змія, й випустила кігті. Шерсть на спині стала сторч, а паща вишкірилась іклами, що кілька днів тому вже позбавили життя горобця. Далека блискавка сяйнула світлим казаном на небесному склепінні. Ми з ХФ переглянулися.

П'ятнадцятьма хвилинами пізніше ми вже сиділи на лавці поряд зі ставком у дворі інтернату. Годинник і далі лежав у кишені мого піджака. Важчий, ніж будь-коли.

І пробув він там решту тижня, до суботнього світанку. Я прокинувся вдосвіта з невиразним відчуттям,

що ніби чув уві сні схований у грамофоні голос. За вікном, на тлі шарлатних тіней лісу, антен та дахів, уже спалахувала Барселона. Я зіскочив з ліжка й дістав клятий годинник, що чаклував моє існування протягом останніх днів. Ми дивилися одне на одного. Нарешті я озброївся рішучістю, яку ми знаходимо, коли стаємо лицем перед абсурдними завданнями, й вирішив покласти край цій ситуації. Я мав його повернути.

Я тихо вдягся й навшпиньки пройшов через темний коридор п'ятого поверху. Моя відсутність не мала бути поміченою до десятої чи одинадцятої ранку. Я сподівався вже повернутися о тій порі.

Вулиці міста були вкриті тим імлістим пурпуровим покривалом, що огортає Барселону на світанку. Я спустився до вулиці Марженат. Довкола мене прокидався район Сарр'я. Низько навислі хмари причісували квартал, збираючи в золотистий пучок перші промені. Фасади будинків проглядали крізь залишки туману й безладний вихорець сухого листя.

Я швидко знайшов потрібну вулицю. Пристав на хвилину, щоб увібрати в себе цю тишу, цей дивний спокій, що панував тепер у тому закинутому куточку міста. Я вже починав відчувати, що світ зупинився разом із годинником у моїй кишені, коли почув за спиною який звук. Обернувшись, я побачив видіння, ніби вихоплене зі сну.